

การศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน
เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

The Guidelines of Learning Management Model Based on
Cultural Ecology to Foster Active Citizen of Change Among
Senior High School Students

^{1*}นนทพร ไกลถิ่น Nonthaphon Klaithin

^{2**}อัจฉรา ศรีพันธ์ Atchara Sriphan

^{3***}ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ Nattachet Pooncharoen

^{1,2,3}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร

^{1,2,3}Faculty of Education, Naresuan University

*First author, e-mail: Nonthaphonk66@nu.ac.th

Corresponding author, e-mail: **atcharas@nu.ac.th ***nattachetp@nu.ac.th

Received April 2, 2025; Revised April 12, 2025; Accepted: August 7, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 8 คน ได้แก่ การสัมภาษณ์ครูผู้สอนและอาจารย์มหาวิทยาลัย ด้วยการเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน มีดังนี้ (1) ด้านหลักการและแนวคิด ยังไม่มีแนวทางการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่แน่ชัด แต่ผู้สอนสามารถ

ปรับการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับตามบริบทของผู้เรียนและสังคมได้ (2) ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ บูรณาการองค์ความรู้แบบสหวิทยาการให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนและสถานการณ์ปัจจุบัน (3) ด้านบทบาทผู้สอน ผู้สอนเป็นผู้เปิดกว้างทางการเรียนรู้ พัฒนาตนเองให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง (4) ด้านบทบาทผู้เรียน ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นต่อการเรียนรู้ พัฒนาตนเองในการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ 2. แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรบูรณาการเนื้อหาความรู้จากต่างกลุ่มสาระ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทสังคม และใช้วิธีการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการลงมือทำและประสบการณ์ตรง โดยใช้ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และทักษะการคิดขั้นสูง พร้อมทั้งส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง สร้างความรู้ด้านประชาธิปไตย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจในบทบาทของตนเองและมีความรับผิดชอบ

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้; นิเวศวิทยา; พลเมือง; วัฒนธรรม

Abstract

This research article aims 1) to examine the current learning management model to foster Active Citizen of Change Among and 2) to investigate approaches for developing Cultural Ecology based learning to foster Active Citizen of Change Among senior high school students. The research employed a qualitative methodology, with data collected through interviews from eight key informants, secondary school teachers, professors, selected by purposive sampling to specific criteria. The research instrument was a semi-structure interview regarding the learning management model to foster Active Citizen of Change Among. The collected data were analyzed using content analysis and descriptive writing. The research results were as follows: 1 . Current instructional approaches for fostering active citizens of change among focus on the following key aspects: (1) In terms of principles and concepts. Although there is no clearly defined approach for fostering transformative citizenship, teachers can adapt their methods to suit learners' contexts and societal needs. (2) In terms of instructional methods, promote critical thinking, and integrate interdisciplinary knowledge that reflects community contexts and current social issues. (3) In terms of the role of teachers, teachers are open to learning and develop themselves to keep up with changes. (4) In terms of the role of the learner, the learner is enthusiastic about learning, develops himself in analytical thinking logically, and works with

others. 2. The results of the guidelines of Cultural Ecology Based Learning to Foster Active Citizen of Change Among senior high school students should be integrated with knowledge from different subject areas to align with social contexts and situations. It should apply learning methods that allow students to learn through hands-on activities and direct experiences, utilizing critical thinking and higher-order thinking skills. Additionally, it should promote citizenship skills, build knowledge of democracy, and develop students' understanding of their roles and take responsibility.

Keywords: Learning Management; Ecology; Citizen; Cultural

บทนำ

บริบทการพัฒนาประเทศไทยในมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชน ประเทศไทยมีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น ป่าไม้ แหล่งต้นน้ำ ทรัพยากรทางทะเล และทรัพยากรธรณี ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการเกื้อหนุนวิถีชีวิตของท้องถิ่นและเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของการเติบโตทางเศรษฐกิจ ทั้งในด้านอุตสาหกรรมการผลิต การส่งออก และการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาได้นำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ยั่งยืน การให้ความสำคัญกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจก็มีความสำคัญเหนือการอนุรักษ์ทรัพยากร ส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมรุนแรงในหลายภูมิภาค เช่น การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การลดลงของประชากรสัตว์ป่า การตัดไม้ทำลายป่า การขาดแคลนน้ำ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตลอดจนปัญหามลพิษทางอากาศและน้ำ (Open Development Thailand, 2560) อีกทั้ง กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ใช้ทรัพยากรเกินขีดความสามารถของระบบนิเวศ ทำให้เกิดของเสียและมลพิษสะสม ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน และอาจกระทบต่อความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว การพัฒนาที่ขาดความสมดุลนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง การผลิตที่ไม่คุ้มค่า และการสร้างมูลค่าเพิ่มที่ต่ำ นำไปสู่การเสื่อมโทรมของทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมทวีความรุนแรงขึ้นในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ความท้าทายเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยตรง และสะท้อนถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการสร้างเยาวชนให้มีความตระหนักรู้และมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์

ผลการศึกษาของไทยในปัจจุบัน พบว่า คุณภาพการศึกษาของไทยในปัจจุบันยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ทั้งในด้านวิชาการและคุณลักษณะของผู้เรียนในระดับสากล โดยขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศยังคงลดลงอย่างต่อเนื่อง แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ที่มุ่งให้คนไทยได้รับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีความสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม (All for Education) การจัดการศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา กำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนแปลง โดยต้องตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2573 ตลอดจนผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และความต้องการกำลังคนที่มีทักษะในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ถึงแม้จะมีความพยายามพัฒนาทักษะเหล่านี้ แต่ผู้เรียนจำนวนไม่น้อยยังขาดทักษะด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น การแก้ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม และความเข้าใจในบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองที่มีส่วนร่วมในสังคม ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจโลกที่ตนเองอาศัยอยู่ และพัฒนาทักษะในการสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างมีวิจารณญาณและจิตสาธารณะ โดยอาศัยแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือ การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของมนุษย์ในพื้นที่อยู่อาศัย ซึ่งรวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ โดยจูเลียน สจ๊วต (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนี้ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยมีแนวคิดที่ว่าวัฒนธรรมของมนุษย์พัฒนาขึ้นจากการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม การอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างมีพลวัต และเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง สภาพแวดล้อมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทฤษฎีนี้อธิบายว่ามนุษย์ในวัฒนธรรมต่างๆมี ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม หรือมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม (เชษฐณรงค์ อรุณ, 2561) นิเวศวิทยาวัฒนธรรมจึงเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่สามารถทำความเข้าใจและการวิเคราะห์วัฒนธรรมและสังคมของมนุษย์ในสังคมโลกในปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีจิตสาธารณะ

การเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง เป็นการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคม การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่มีความเป็นพลวัตหรือมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สอดคล้องกับสมมติฐาน อัสตรินี (2563)

ที่ได้กล่าวว่า เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตทั้งในกรอบทางวัฒนธรรมและกรอบทางนิเวศวิทยาซึ่งให้ความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและให้ความสำคัญต่อการรักษาสมดุลระหว่างองค์ประกอบพื้นฐาน 4 อย่าง ได้แก่ วัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์สูงสุด ร่วมกับการรักษาไว้ซึ่งเกียรติภูมิและการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนของชุมชน โดยเป็นกระบวนการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อเข้าใจในเรื่องกายภาพ และวัฒนธรรมของผู้คนวิถีชีวิต ที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ในยุคที่สังคมและสิ่งแวดล้อมต้องเผชิญกับปัญหาที่มีความซับซ้อนและรุนแรงเพิ่มมากขึ้น การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้เรียนควรได้รับการปลูกฝังให้มีความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ มีจิตสาธารณะ กล้าแสดงความคิดเห็น และสามารถลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสังคม โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การฟื้นฟูแหล่งน้ำ การอนุรักษ์ป่า การลดขยะ และการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า การเรียนรู้ในลักษณะนี้จึงเป็นการเชื่อมโยงผู้เรียนเข้ากับบริบททางกายภาพและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทำให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างลึกซึ้ง มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และสามารถลงมือปฏิบัติจริงเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในสังคมได้ ดังนั้นเพื่อส่งเสริมผู้เรียนสู่การเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาที่ยั่งยืนและการสร้างผู้เรียนให้มีบทบาทเชิงรุกต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ผ่านการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทวัฒนธรรมของตนเอง โดยหวังให้ผลการศึกษาค้นคว้านี้เป็นแนวทางที่มีประโยชน์สำหรับการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน มีขอบเขตเนื้อหาที่ประกอบด้วย หลักการจัดการเรียนรู้วิธีการจัดการเรียนรู้ บทบาทของผู้สอน บทบาทของนักเรียน และ 2) ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนรู้

เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยจากการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่หนดไว้ ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 5 คน โดยมีคุณสมบัติเป็นครูผู้มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มากกว่า 2 ปี และอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาประจำหลักสูตรการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษา จำนวน 3 คนโดยมีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ที่ทำการสอนในระดับอุดมศึกษา มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษามากกว่า 2 ปี ซึ่งได้มา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสมบูรณ์ในงานวิจัย จึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์ 2) ศึกษามาตรฐานการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 3) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สร้างการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำมาเป็นกรอบในการกำหนดหัวข้อเรื่องแนวคำถามที่จะสัมภาษณ์ 4) กำหนดโครงสร้างและประเด็นสัมภาษณ์ 5) สร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์ แล้วนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์เชิงทฤษฎี และเนื้อหาแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขทั้งทางด้านเนื้อหาและด้านการใช้ภาษา 6) นำแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์

3. วิธีการเก็บรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบตามหลักการทางศึกษา และมีอิสระในการตอบโดยข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลตอบคำถามที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยมีขั้นตอนในการสัมภาษณ์ ดังนี้ 1) ผู้วิจัยนัดหมายผู้ให้ข้อมูลด้านวัน เวลา และสถานที่ และแจ้งแนวคำถามการสัมภาษณ์ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ทราบขอบเขตของเรื่องที่จะทำการสัมภาษณ์ 2) ก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้มีการสร้างการสนทนาเพื่อสร้างความคุ้นเคยให้กับผู้สัมภาษณ์ พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในระหว่างการสัมภาษณ์ เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อพรรณนาข้อมูลจากเอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

(Interview) ที่มีข้อความสมบูรณ์ มาทำการแยกหมวดหมู่ โดยวิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบจากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ จากนั้นทำการตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการตรวจสอบงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Methodology Triangulation) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต และศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสาร

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน มีดังนี้

1.1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ได้จำแนกเป็นรายด้านมีดังนี้

1) ด้านหลักการและแนวคิด การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันเป็นการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การส่งเสริมความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงยังไม่ได้รับการระบุโดยตรงในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ถูกระบุไว้ในหลักสูตรฐานสมรรถนะ หัวข้อสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizen) และยังไม่มีแนวทางการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่แน่ชัด แต่ว่าครูสามารถปรับการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับตามบริบทของผู้เรียนและสังคมได้ โดยใช้แนวคิดปรัชญาที่หลากหลาย ได้แก่ ปรัชญาปฏิรูปนิยม ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านกระบวนการลงมือทำ (Learning by Doing) และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Experiential Learning) ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และปรัชญาพัฒนาการนิยม ที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหาสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

2) ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ในรูปแบบ Active learning ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมผ่านการลงมือทำส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ให้ผู้เรียนตั้งคำถามเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ใช้ทักษะการคิดขั้นสูง (Higher Order Thinking Skills) ในการเจาะลึกถึงประเด็นหลักของปัญหา มองเห็นความเชื่อมโยงของปัจจัยต่างๆ และสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ตรงและพัฒนาแนวทางแก้ไขด้วยตนเองที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนและสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น การแสดงความคิดเห็นหรือการวิพากษ์วิจารณ์ปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคม อีกทั้งบูรณาการองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ จัดการเรียนรู้ที่บูรณาการองค์ความรู้และเชื่อมโยงกับประเด็นทาง

สังคม ส่งเสริมแนวคิดประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกทางสังคมมากขึ้น

3) ด้านบทบาทผู้สอน ผู้สอนควรเป็นผู้ที่เข้าใจในบริบทของสังคม เป็นกลางและเปิดกว้างทางการเรียนรู้ พัฒนาตนเองให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้เสริมสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนตนเองให้เป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือผู้สนับสนุน (Facilitator) ออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองและสามารถบูรณาการความรู้ได้หลากหลายวิชาที่เชื่อมโยงประเด็นใกล้ตัวนักเรียนหรือปัญหาที่พบในชีวิตประจำวันสู่ประเด็นระดับโลก

4) ด้านบทบาทผู้เรียน ผู้เรียนควรมีความกระตือรือร้นต่อการเรียนรู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง พัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และแสดงความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และการประเมินผล ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และมีความกล้าหาญในการคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

1.2 ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน มีดังนี้ 1) ปัญหาด้านข้อจำกัดของระบบการศึกษาในการพัฒนาพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง การเรียนการสอนในปัจจุบันเน้นการท่องจำมากกว่าการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ขาดการเชื่อมโยงกับปัญหาสังคม และไม่ได้คำนึงถึงความต้องการหลากหลายของนักเรียน การประเมินผลยังมุ่งวัดความรู้เนื้อหามากกว่าทักษะในการสร้างนวัตกรรมและแก้ปัญหาของนักเรียน 2) ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนและการสร้างบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง การเรียนการสอนยังขาดการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา หรือการแสดงความเห็นอย่างสร้างสรรค์ ผู้สอนยังใช้วิธีการบรรยายเป็นหลักขาดการบูรณาการเข้ากับบริบทในชีวิตประจำวันของผู้เรียน ผู้สอนไม่ได้สร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแสดงความคิดเห็นหรือการตั้งคำถาม นอกจากนี้การวัดผลยังเน้นไปที่การวัดความรู้เชิงเนื้อหามากกว่าการวัดทักษะที่สำคัญ อีกทั้งผู้สอนอาจขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง และขาดทรัพยากรหรือสื่อการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ภาระงานที่มากเกินไปทำให้ผู้สอนไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้เต็มที่ 3) ปัญหาด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนในการพัฒนาเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ผู้เรียนยังขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเองในสังคม และไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงในสังคม เช่น การขาดเรียนนาน การไม่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน หรือการทำกิจกรรมจิตอาสา เป็นต้นส่งผลให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงยังไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง

2. ผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้
นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่ามี 4 ด้านดังนี้ 1) ด้านหลักการและแนวคิด ผู้วิจัยพบประเด็น
ที่สำคัญประกอบด้วย การประยุกต์ใช้แนวคิดของปรัชญาทางการศึกษาที่หลากหลาย มาเป็นแนวทาง
ในการออกแบบในการจัดการเรียนรู้ บนพื้นฐานของการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนเกิด
การเรียนรู้ทางด้านพลเมือง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ดี 2) ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้
ผู้วิจัยพบประเด็นที่สำคัญประกอบด้วย แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสถานการณ์และ
บริบทสังคมการออกแบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทพื้นที่ จัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือ
ปฏิบัติ ค้นคว้าข้อมูลด้วยตนเอง เช่น การลงพื้นที่การเรียนรู้ในพื้นที่จริง พานักเรียนสำรวจปัญหา
สิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง สัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้นักเรียนเห็นถึงปัญหาและ
ผลกระทบของชุมชน รวมถึงการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการคิดขั้นสูง มีการวิเคราะห์สาเหตุปัญหาที่
เกิดขึ้นในชุมชน ผลกระทบ และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคือปัญหาที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถ
แก้ปัญหาสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ เช่น การออกแบบแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษในท้องถิ่น
การกระตุ้นความตระหนักรู้ผ่านชีวิตประจำวัน เพื่อให้เห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
ในชีวิตประจำวัน เพื่อช่วยลดผลกระทบของปัญหาเหล่านั้น ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการ
พัฒนาแนวทางการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ตระหนักรู้ถึงปัญหาและพร้อมที่จะสร้างการ
เปลี่ยนแปลงอย่างมีความรับผิดชอบ 3) ด้านบทบาทของผู้สอน ผู้วิจัยพบประเด็นที่สำคัญ
ประกอบด้วย ครูต้องออกแบบการเรียนรู้ในรูปแบบ Active learning ให้ผู้เรียนสามารถ
เรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง จัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชน สร้างความรู้ด้าน
ประชาธิปไตย ออกแบบการเรียนรู้เชิงสหวิทยาการผ่านการบูรณาการความรู้ต่างกลุ่มสาระ เชื่อมโยง
ประเด็นใกล้ตัวนักเรียนหรือปัญหาที่พบในชีวิตประจำวันสู่ประเด็นระดับโลก นอกจากนี้ครูควรเข้าใจ
ในบริบทของสังคม พัฒนาตนเองให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และสิ่งที่สำคัญคือจัดการเรียนรู้ที่พัฒนา
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในชั้นเรียน เช่น ความรับผิดชอบ ความมี
ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นการสร้าง
บรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเปิดกว้าง ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในชั้นเรียน และปลูกฝังความ
มั่นใจในการสร้างการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน และ 4) บทบาทของผู้เรียนผู้วิจัยพบประเด็นที่สำคัญ
ประกอบด้วย นักเรียนมีความกระตือรือร้นต่อการเรียนรู้ อยากที่จะพัฒนาตนเอง มีความสามารถในการ
การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เปิดกว้างทางความคิดและ
ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง และมีการคิดวิเคราะห์ หาแนวทางในการแก้ไขปัญหา และตัดสินใจ
อย่างมีเหตุผล

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ด้านหลักการและแนวคิด การจัดการเรียนรู้อย่างยั่งยืนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน การพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงถูกระบุในหลักสูตรฐานสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizen) เป็นแนวทางการจัดการศึกษาเกี่ยวกับการรับผิดชอบในฐานะที่เป็นพลเมืองไทยและโลก สอดคล้องกับเฉลิมชัย พันธุ์เลิศ ที่กล่าวว่าทิศทางหลักสูตรสมรรถนะที่กำลังจะเกิดขึ้นนี้ อาจเปลี่ยนมุมมองการสร้างพลเมือง โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็น Active Citizen ขณะเดียวกันบทบาทการสร้างพลเมือง อาจไม่จำกัดอยู่เพียงครูสังคมศึกษาและวิชาหน้าที่พลเมืองอีกต่อไป แต่ครูทุกคนก็สามารถสร้างพลเมืองได้เช่นกัน (เฉลิมชัย พันธุ์เลิศ, 2564) ซึ่งการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันครูสามารถปรับการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและสังคมได้ โดยเพิ่มเติมเนื้อหาทางจริยธรรมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การมีจิตสาธารณะ เน้นทักษะและความรู้ที่จำเป็นของพลเมืองตามสภาพจริงให้มากขึ้น และฝึกการโต้แย้งในประเด็นสังคมและการเมืองอย่างมีเหตุผล โดยอิงสถานการณ์การเมืองปัจจุบันที่เกิดขึ้นเพื่อให้มองเป็นเรื่องราวรอบตัวและใกล้ตัว และสอดคล้องกับแนวคิดของจักรพงษ์ วงศ์อ้าย ได้กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีภาวะผู้นำ พร้อมทั้งมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายทางหลักสูตรและการวางแผนการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ แนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองควรเน้นการจัดการเรียนรู้ที่ใช้วิธีการที่หลากหลายและทันสมัย โดยผู้สอนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการจัดการเรียนรู้ด้านความเป็นพลเมือง เพื่อให้สามารถปลูกฝังคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จักรพงษ์ วงศ์อ้าย, 2564) โดยจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการแนวคิดจากปรัชญาทางการศึกษาหลายประการ มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเติบโตเป็นพลเมืองที่มีบทบาทในการสร้างการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructivism) ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง (Learning by Doing) และการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) อันเป็นกระบวนการที่ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล รวมถึงความสามารถในการปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับชิรวัดน์ นิจนตร ที่กล่าวไว้ว่า การประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นแนวทางสำคัญที่เอื้อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับสภาพความเป็นจริงของสังคม และเรียนรู้วิถีชีวิตของผู้อื่นผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับบริบทที่หลากหลายนอกห้องเรียน ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนสามารถไตร่ตรอง พิจารณาตนเอง และแสวงหาแนวทางในการมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมได้อย่างมีความหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนในลักษณะนี้ ช่วยส่งเสริมให้

ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ไปสู่การทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคม โดยอาศัยกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานองค์กร และชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม และหล่อหลอมจิตสำนึกสาธารณะในตัวผู้เรียน (จิรวัดน์ นิจนตร, 2561)

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับชัยชนชัย จันวงศ์เดือน ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางควรดำเนินผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยใช้เครื่องมือที่มุ่งสู่เป้าหมายของการเรียนรู้แบบบูรณาการ ส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ การคิดอย่างมีระบบ การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และการลงมือปฏิบัติจริง ทั้งในรูปแบบของการจัดการ การวิจัย และการเรียนรู้ด้วยตนเอง กระบวนการเหล่านี้ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดอย่างลึกซึ้งผ่านการใช้ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) และทักษะการคิดขั้นสูง (Higher Order Thinking Skills) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถตั้งคำถาม วิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคม และมองเห็นความเชื่อมโยงของปัจจัยต่างๆ อันนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ตรง (ชัยชนชัย จันวงศ์เดือน, 2565) ส่วนการจัดการเรียนรู้อยังมีการบูรณาการองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Knowledge) โดยเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างรอบด้าน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมส่วนด้านบทบาทผู้สอน พบว่า บทบาทของผู้สอนมีความสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ ผู้สอนควรเข้าใจบริบทของสังคม เปิดกว้างทางการเรียนรู้ และปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสังคม สอดคล้องกับดำรง มาตี ที่กล่าวว่า ครูจะต้องใช้เทคโนโลยีมาสร้างประโยชน์ โดยเฉพาะการนำมาใช้ให้เกิดภาพของการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ เช่น Project-based Learning เป็นต้น แล้วสิ่งเหล่านี้จะไปพัฒนาเด็กให้สามารถเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ดำรง มาตี, 2567) และสอดคล้องกับณัฐณี สุขปรีดี ได้กล่าวว่า ผู้สอนต้องมีบทบาทในการเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกมั่นใจและสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผย โดยไม่ต้องกลัวการถูกวิจารณ์ในทางที่ไม่สร้างสรรค์ การมี Empathy จะช่วยลดความรู้สึกทางลบหรือว่าอารมณ์หงุดหงิดออกไปโดยไม่จำเป็น ทำให้เกิดความสมดุลของจิตใจ หากไม่สร้างความสมดุลก็อาจเกิดความเครียดส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและความสุขในห้องเรียนตามมา (ณัฐณี สุขปรีดี, 2565) นอกจากนี้ผู้สอนควรบูรณาการความรู้จากหลากหลายวิชาเพื่อเชื่อมโยงประเด็นใกล้ตัวผู้เรียนกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันและต่อยอดไปสู่ประเด็นระดับโลก เช่น การพัฒนาที่ยั่งยืน และสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับกัลยาณู เพชรภรณ์ ที่กล่าวว่า กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ หรือเนื้อหาที่มี ความสัมพันธ์กันเข้ามาไว้ด้วยกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

ได้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาสังคมในระดับท้องถิ่นและระดับโลกได้ พร้อมตระหนักถึงบทบาทในการแก้ไขปัญหาและสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม (กฤษฎา เพชรภรณ์, ม.ป.ป.) และในด้านบทบาทผู้เรียนในปัจจุบัน ผู้เรียนควรมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้และมุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับพระครูปริยัติคุณรังสี ที่กล่าวว่า นักเรียนในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นบุคคลที่มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้และแสวงหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในงานต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม การพัฒนาทักษะต่างๆ ที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะและวิเคราะห์ข้อมูลหรือสถานการณ์ในสังคมได้อย่างรอบคอบ และสามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล (พระครูปริยัติคุณรังสี, 2561)

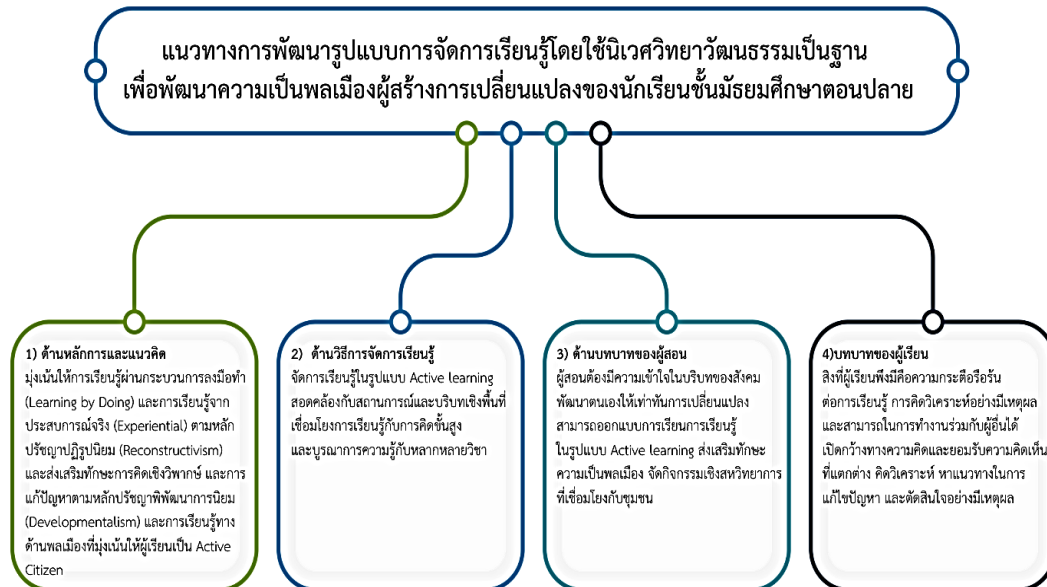
ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในปัจจุบัน ด้านข้อจำกัดของระบบการศึกษา ยังเน้นการท่องจำเนื้อหา มากกว่าการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม เช่น การคิดวิเคราะห์ การสร้างนวัตกรรม หรือการแก้ปัญหาในสังคม สอดคล้องกับกนกวรรณ สุภาราญ กล่าวไว้ว่า การสื่อสาร การจับใจความสำคัญของข้อมูลข่าวสารจากสื่อหรือประสบการณ์ การตั้งวงสนทนาอภิปรายถกเถียงถึงประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องบนฐานของประชาธิปไตยและการเคารพสิทธิความคิดเห็นของผู้อื่น พัฒนาการคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการคิดค้น นำเสนอโครงการหรือแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน (กนกวรรณ สุภาราญ, 2563) ประเด็นต่อมาคือ การจัดการศึกษายังขาดการเชื่อมโยงกับปัญหาสังคม การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองควรจะสอนในรูปแบบให้นักเรียนเข้าร่วมทำกิจกรรมและการลงมือปฏิบัติ หรือการเรียนการสอนผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงที่ คือ ให้เน้นการมีส่วนร่วมว่าเราต่างเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและต้องร่วมในการคลี่คลายแก้ไขปัญหา สอดคล้องกับสมฤดี พลະวุฒิໄໝທັຍ ที่กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ผู้สอนจะเป็นวิทยากรที่มีหน้าที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์จริงทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (สมฤดี พลະวุฒิໄໝທັຍ, 2561) ปัญหาต่อมาในด้านการจัดการเรียนการสอนและการสร้างบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันยังขาดการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ทำให้การเรียนการสอนไม่สามารถเชื่อมโยงกับบริบทในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้เท่าที่ควร อีกหนึ่งปัญหาที่พบคือ ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนยังคงขาดการพัฒนาทักษะสำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ทำให้การเรียนการสอนไม่สามารถเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของนักเรียนได้อย่างเต็มที่ อีกปัญหาหนึ่งที่พบคือผู้สอนยังขาดการสร้างพื้นที่

ปลอดภัยให้กับนักเรียนในการแสดงความคิดเห็นหรือถามคำถามในชั้นเรียน สอดคล้องกับอาทิตยา ไสยพร ได้กล่าวว่า แม้ครูจะพยายามสร้างบรรยากาศที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการโต้ตอบกันในห้องเรียน แต่ก็มีอุปสรรคหลายอย่าง เช่น การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการบรรยายมากเกินไป ความแตกต่างในเรื่องกฎระเบียบของห้องเรียน และความกลัวที่นักเรียนจะถูกตัดสินจากเพื่อนๆ ซึ่งทำให้ไม่กล้าถามคำถามในสิ่งที่ไม่เข้าใจ สิ่งเหล่านี้ทำให้การเรียนการสอนไม่สามารถพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ (อาทิตยา ไสยพร, ม.ป.ป.) และสุดท้ายปัญหาด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนในปัจจุบัน พบว่า ผู้เรียนยังขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเองและไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม ส่งผลให้ขาดความรับผิดชอบและไม่รู้สึกถึงความจำเป็นในการพัฒนาสังคม การขาดการกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของบทบาทในสังคมทำให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงไม่ได้ผลตามที่คาดหวัง

2. จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้เนวศวิทยาวุฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในด้านหลักการและแนวคิดการนำปรัชญาทางการศึกษาหลายรูปแบบมาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้เป็นแนวทางที่สำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียน โดยการใช้หลักการทางนิเวศวิทยาวุฒนธรรมที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทของสังคม ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทของสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยการลงพื้นที่ศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน หรือการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและผลกระทบจากการกระทำต่างๆ เช่น การจัดการปัญหามลพิษหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน นักเรียนวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหาต่างๆ และสามารถเสนอแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม โดยการกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในชีวิตประจำวันบนพื้นฐานของการทำความเข้าใจพื้นที่ทั้งความเข้าใจในเรื่อง กายภาพ และความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมผู้คน และอยู่บนวิถีของความเหมาะสมในการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมเท่าที่ควรจะเป็นเพื่อเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมจะทำให้ผู้เรียนพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างมีความรับผิดชอบ และสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาในมิติอื่น ด้านบทบาทของผู้สอนบทบาทของผู้สอนในกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้เนวศวิทยาวุฒนธรรมเป็นฐานนั้นสำคัญมาก สอดคล้องกับหนึ่งฤทัย มะลาไวย์ ที่กล่าวว่า การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการทำงานเป็นทีม จะส่งผลให้เกิดการสร้างความรู้ความเข้าใจสามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลในสังคมและเติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพในสังคมและสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในได้ (หนึ่งฤทัย มะลาไวย์, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยผู้วิจัยได้เสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังภาพที่ 1

ภาพที่1 แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเป็นแนวทางที่ผสมผสานความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมกับบริบททางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของผู้เรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้จากชุมชนและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ได้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ วัฒนธรรม และธรรมชาติ ซึ่งเป็นการสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบต่อสังคม แนวทางการเรียนรู้นี้ช่วยให้ผู้เรียนเห็นภาพรวมของปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตของตนเอง และเข้าใจบทบาทที่ตนพึงมีในฐานะสมาชิกของสังคม การจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานจึงเป็นการส่งเสริมความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยเป็นแนวทางที่ช่วยเหลือหล่อหลอมผู้เรียนให้มีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีความพร้อมที่จะรับมือกับปัญหาในอนาคต และมีศักยภาพในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 โรงเรียนควรบูรณาการความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงเข้าไปในหลักสูตรของสถานศึกษา พร้อมทั้งใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการเชื่อมโยงกับปัญหาในชุมชน เช่น การเรียนรู้นอกสถานที่ เพื่อให้นักเรียนมีความตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบในอนาคต

1.2 ครูควรมีการออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการเสริมสร้างประชาธิปไตยและความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นแบบอย่างในการมีส่วนร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคม และสนับสนุนให้นักเรียนมีบทบาทอย่างกระตือรือร้นและสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการเก็บข้อมูลในเชิงประมาณร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน

2.2 ควรมีการศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และอาชีวศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กัลญญ เพชรภรณ์. (ม.ป.ป.). เอกสารประกอบการสอนบทที่ 4 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ.

https://eledu.ssru.ac.th/kalanyoo_pe/mod/resource/view.php?id=38

กนกวรรณ สุภาราญ. (2563, 21 พฤษภาคม). ทักษะครูกับการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ยุคใหม่.

<https://www.educathai.com/knowledge/articles/372>

จักรพงษ์ วงศ์อ้าย. (2564). การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, 9(2): 39-50.

เฉลิมชัย พันธุ์เลิศ. (2564, 23 พฤศจิกายน). Civic Space ตอนที่ 8: หลักสูตรสมรรถนะกับการสร้างพลเมือง. สถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.). <https://thaiciviceducation.org/th/civic-space>

ชัยชน พันธ์จัน. (2565). หลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรฐานสมรรถนะ. วารสารครูพรรณาน (ออนไลน์), 2(2): 89-102.

ชีรวรรณ นิเจนตร. (2561). การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม: ทางเลือกหนึ่งในการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัย. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 5(1): 1-32.

เชษฐพันธ์ อรชุน. (2561). แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดตะเคียนทอง (เพชรบูรณ์) อำเภอเขาชัยสน

จังหวัดจันทบุรี. รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏ
รำไพพรรณี.

ณัฐณี สุขปรีดี. (2565, 2 มีนาคม). เข้าใจบริบทของผู้เรียนด้วย Empathy.

<https://research.eef.or.th/empathy/>

ดำรง มาตี. (2567, 30 ตุลาคม). 3 คำสำคัญ สำหรับนักการศึกษาที่พร้อมรับมือการเปลี่ยนแปลง.

<https://iamkru.com/education-transformation/>

พระครูปริยัติคุณรังสี. (2561). การพัฒนาศักยภาพนักเรียนในศตวรรษที่ 21. วารสารวิชาการ มจร
บุรีรัมย์, 1(2): 115-129.

สมสิทธิ์ อัสตรนธิ. (2563). กระบวนการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางนิเวศวัฒนธรรมของชุมชน
แม่น้ำบางปะกงบนกระบวนการทัศน์ของการพัฒนาแบบองค์รวม. วารสารสถาบันวัฒนธรรม
และศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 23(1): 76-92.

สมฤดี พลวุฒิไธทย. (2561). การพัฒนาการบริหารระบบการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง
ดีวิถีประชาธิปไตย. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 9(1): 264-273.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.
กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

หนึ่งฤทัย มะลาไวย์. (2564). การทำงานเป็นทีมของนักเรียน: ปัจจัยเชิงสาเหตุ ข้อเสนอแนะในการ
วิจัย. Journal of Roi Kaensarn Academy, 7(3): 425-438.

อาทิตยา ไสยพร. (ม.ป.ป.). เปลี่ยนห้องเรียนที่มีแต่เสียงครู ผ่าน 7 วิธีสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้นักเรียน
กล้าถาม. <https://www.educathai.com/knowledge/>

Open Development Thailand. (2560). สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใน
ประเทศไทย. <https://thailand.opendevlopmentmekong.net/>

